

РОЗДІЛ II

Проблеми двостороннього й багатостороннього міждержавного співробітництва

УДК 327 (477:438+470) «199/20»

Владислав Струтинський

Українсько-польське й українсько-російське стратегічне партнерство в контексті європейських інтеграційних процесів

У статті проаналізовано процеси становлення і розвитку українсько-польського та українсько-російського стратегічного партнерства в контексті його впливу на реалізацію європейських інтеграційних зусиль України. Автор наголошує, що сучасним міжнародним відносинам притаманний стрімкий динамізм і тенденція до дальшого ускладнення системи міжнародних зв'язків, які набувають багатовимірного характеру. В таких умовах на перший план виходить завдання побудови гнучкої і диференційованої системи відносин України з ключовими міжнародними акторами. У цьому контексті особливої ваги набувають відносини стратегічного партнерства. Включення України в систему стратегічних відносин із провідними державами світу сприятиме зростанню значущості нашої країни як молодого, але активного міжнародного актора.

Ключові слова: партнерський регіон, стратегічне партнерство, євро регіон, українсько-польські відносини, українсько-російські відносини, зовнішньополітичні пріоритети, національний інтерес, геополітичний інтерес.

Постанова наукової проблеми та її значення. З набуттям Україною незалежності розпочався відповідальний процес її визнання світовою спільнотою та встановлення відносин із різними країнами світу. Згодом із цієї загальної маси держав виділилась певна група, для ідентифікації стосунків з якими почали використовувати термін «стратегічне партнерство». Проте часом проголошення відносин стратегічного партнерства з тією чи тією країною на практиці носило суто декларативний характер. Особливо це стало помітним із поглибленням євроінтеграційних намірів України. Винесена в заголовок проблема викликає багато жвавих наукових дискусій і політичних суперечок. Тому її дослідження актуальне й потребує подальшого різнопланового аналізу.

Актуальність означеної теми наукової розвідки зумовила визначення відповідної мети статті – провести порівняльний аналіз процесу розвитку українсько-польського й українсько-російського стратегічного партнерства в контексті його впливу на реалізацію європейських інтеграційних зусиль України. Визначена мета дослідження сформуливали потребу виконання таких **завдань:**

- розглянути проблему стратегічного партнерства як важливу складову частину сучасних міжнародних відносин;
- провести порівняльний аналіз теперішніх відносин стратегічного партнерства України з Республікою Польща та Російською Федерацією в різних сферах співпраці;
- схарактеризувати стратегічне партнерство України з Польщею і Росією з урахуванням євроінтеграційних намірів офіційного Києва.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблема стратегічного партнерства цікавить багатьох дослідників і науковців. Значну увагу питанню визначення поняття «стратегічне партнерство» приділяли такі зарубіжні класики політичної науки, як В. Мюррей і М. Грімслей [27]. Суттєвий науковий внесок у дослідження стратегічного партнерства зробили також українські дослідники, зокрема І. Жовква [5], Е. Лисицин [14], Б. Тарасюк [21], Г. Перепелиця [17]. Вивчають основні принципи

стратегічного партнерства на прикладі розвитку міждержавних відносин України із сусідніми державами В. Моцок [16], О. Знахоренко [9], А. Пивоваров [18], Л. Чекаленко [26] та ін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Кожна держава, прагнучи бути активним гравцем на міжнародній арені, виробляє свою власну зовнішню політику, яка формується на основі багатьох факторів, зумовлених географічним розташуванням, історичними зв'язками й менталітетом нації, її релігійними, моральними, світоглядними особливостями. Зовнішня політика – це частина міжнародних відносин, діяльність держави та інших політичних інститутів суспільства щодо здійснення своїх інтересів і потреб на міжнародній арені. Вона забезпечує специфічними засобами й методами захист державного суверенітету, незалежності, досягнення життєво важливих національних інтересів та цілей.

Сучасним міжнародним відносинам притаманний стрімкий динамізм і тенденція до дальшого ускладнення системи міжнародних зв'язків, які набувають багатовимірного характеру за всіма напрямками – від економіки й фінансів до сфери безпеки. Взаємна залежність міжнародних суб'єктів постійно зростає, що вимагає пошуку нових форм для їх координованої та узгодженої взаємодії. У цих умовах на перший план виходить завдання побудови гнучкої і диференційованої системи відносин України з ключовими міжнародними акторами, яка відповідатиме викликам глобалізованого світу та сприятиме посиленню ролі нашої держави на світовій арені.

Відносини стратегічного партнерства – один із важливих інструментів зовнішньої політики, який дедалі ширше використовують провідні країни й інтеграційні об'єднання, оскільки дає змогу підвищити результативність їх дій на міжнародній арені. Довгострокове, випробуване часом партнерство стає гнучким механізмом взаємодії країн, об'єднаних навколо розв'язання стратегічних завдань для реалізації власних національних інтересів і підвищення рівня стабільності у світі.

Випробовування міцності стратегічних відносин відбувається в умовах поглиблення глобальної й регіональної конкуренції, загострення боротьби за ринки збуту та природні ресурси на тлі наростання негативних тенденцій у глобальній економіці.

В українській зовнішній політиці поняття «стратегічне партнерство» ще досі не отримало остаточного змістового наповнення, що в попередні роки мало наслідком надмірне розширення кола «стратегічних партнерів» України. Така практика суттєво зменшувала ефективність цього важливого зовнішньополітичного інструменту, заважала спрямуванню зусиль на розвиток справді значущих, стратегічно важливих для нашої держави моделей відносин та механізмів взаємодії.

Стратегічне партнерство – тип міждержавних відносин, побудований як послідовна система взаємодії держав у напрямі реалізації спільних стратегічних завдань, інтересів і цілей. На відміну від союзницьких відносин, стратегічне партнерство не передбачає жорсткої системи зобов'язань політичного, економічного, гуманітарного або безпекового характеру.

У широкому розумінні стратегічне партнерство – це система взаємодії двох або кількох держав, яка ґрунтується на визнанні спільних цінностей та/або бачення, високому рівні співробітництва у визначених сферах, обопільній зовнішньополітичній підтримці, зокрема в межах міжнародних організацій, узгодженні позицій у кризових ситуаціях та під час розв'язання міжнародних конфліктів.

У вузькому розумінні стратегічне партнерство може бути побудовано на більш прагматичних засадах, навколо реалізації масштабних міждержавних проєктів, зокрема в торговельно-економічній, транспортно-інфраструктурній, політичній, безпековій та інших галузях. Наповнення стратегічного партнерства конкретним змістом відбувається залежно від специфіки цілей і завдань, які розв'язують за його допомогою.

Відносини стратегічного партнерства формалізуються у відповідних угодах та домовленостях і втілюються в поточну практику взаємодії країн-партнерів. Такі відносини нерідко передбачають наявність певних інституційних основ у вигляді постійно діючих або *ad hoc* консультативних механізмів тощо. Відсутність формалізованого належним чином механізму функціонування відносин стратегічного партнерства створює ситуацію невизначеності процесу їх імплементації.

Вибір українською політичною елітою стратегічних партнерів повинен ґрунтуватися на стратегічному баченні шляхів розвитку держави, зумовлений усвідомленням її національних інтересів і засобів їх реалізації. Зміцнення і розвиток стратегічних відносин, надання їм зглибшого змісту має становити провідну сферу застосування зусиль української дипломатії та інших державних інституцій.

Визначення можливих партнерів і розвиток потенціалу двосторонніх взаємин до такого рівня – тривалий і складний процес, який залежить від низки чинників політичного, економічного, безпеко-

вого, культурного тощо характеру. Своєю чергою, партнер також має бути зацікавлений у стратегічному співробітництві як складовій реалізації власних національних інтересів.

Відносини України з різними стратегічними партнерами не повинні входити у суперечність між собою, мають бути максимально гармонізованими, на що і спрямовуються зусилля української дипломатії.

У разі виникнення серйозних розбіжностей або конфліктних ситуацій між різними стратегічними партнерами України, якщо вони зачіпають нашу державу, вибір форми її поведінки в тій чи тій ситуації має здійснюватися відповідно до основних принципів міжнародного права та врахування національних інтересів і обраного нею стратегічного курсу.

Україна визначає свої зовнішньополітичні пріоритети й вибудовує систему відносин стратегічного партнерства за трьома головними вимірами – на рівні інтеграційних процесів із Європейським Союзом, на рівні країн-глобальних гравців (США, РФ, КНР) та на регіональному рівні (Польща, Туреччина та ін.). Усі ці магістральні напрями вітчизняної зовнішньої політики самодостатні та водночас взаємно доповнюють один одного.

У цьому контексті варто зазначити, що відносини між стратегічними партнерами не виникають в один момент. Країнам спочатку потрібно оцінити важливість цих відносин, усвідомити цілі, які вони переслідують і чи вони не суперечать основній стратегії держави, а навпаки, збігаються та можуть координуватися. Однак на практиці бачимо, що інколи вживання цього терміна для деяких держав суто кон'юнктурне.

Не останню значущість має також наявність стратегічних ресурсів суб'єкта, від якої залежить динамізм стратегічного партнерства. З одного боку, нестача ресурсів може стимулювати суб'єкта до пошуку відносин стратегічного партнерства з іншим суб'єктом для того, щоб примножити ці ресурси. Водночас обмеженість ресурсів може не дозволити суб'єктові мати значну кількість стратегічних партнерів.

Для того, щоб відносини держави зі своїм стратегічним партнером відповідали категорії стратегічного партнерства потрібно, щоб вони відповідали певним критеріям, зокрема: наявності двох і більше стратегічних сфер співробітництва між державами; однакового розуміння сторонами змісту відносин партнерства; наявності попередньої практики координації зовнішньополітичних дій держав на міжнародній арені; поступальності відносин співробітництва; наявності чітких механізмів реалізації та координації стратегічних інтересів у межах партнерства; закріплення змісту й механізмів стратегічного партнерства в окремих міждержавних документах.

І. Жовква [5] також виокремлює чотири моделі стратегічного партнерства:

1. Представницьке стратегічне партнерство.
2. Стратегічне партнерство заради спільної загрози.
3. Стратегічне партнерство заради стратегічних результатів.
4. Асиметричне стратегічне партнерство.

Про асиметричні відносини можна говорити тоді, коли між суб'єктами є нерівноправність у певній сфері. У разі ж асиметричного стратегічного партнерства будь-яка загальна нерівноправність виключена. При цьому в разі асиметричного партнерства допускається, що потенціали суб'єктів в одній або декількох сферах можуть бути неоднаковими. Однак поряд з існуванням цих «нерівнозначних сфер» обов'язково виділяються і інші сфери, у яких потенціали партнерів цілком рівні [5, с. 38–51].

Викладені вище моделі стратегічного партнерства та їхні основні критерії і ознаки доволі схематичні. Реальні відносини стратегічного партнерства на практиці можуть належати одразу до декількох моделей або повністю не належати до жодної. У цьому дослідженні ми намагаємось глибше дослідити стратегічне партнерство України з її ключовими партнерами, зокрема Російською Федерацією (РФ) та Республікою Польща (РП). У зв'язку із цим варто наголосити, що в зовнішній політиці України стратегічне партнерство ще не отримало остаточного наповнення відповідним змістом. У своєму розвитку воно пройшло декілька етапів, які постійно змінювали його значення в зовнішньополітичній діяльності України:

Перший етап можна визначити як період формування передумов для використання інструменту стратегічного партнерства в зовнішній політиці України (1-ша половина 90-х рр. ХХ ст.). Саме поняття «стратегічне партнерство» було відсутнім у перших концептуальних документах, які певною мірою стосувалися зовнішньої політики України. Зокрема, у виступі Голови Верховної Ради Леоніда

Кравчука на 46-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 2 вересня 1991 р., в якому фактично проголошено програму зовнішньополітичної діяльності незалежної України, цей термін не вжито. Насамперед декларувалась неподільність і недоторканість території країни та відсутність територіальних претензій до сусідів: наголошено, що Україна готова дотримуватись міжнародних зобов'язань, робити все для зміцнення миру, безпеки, реалізації цілей і принципів ООН, розвитку міжнародного співробітництва [1].

Згодом, 5 грудня 1991 р., Верховна Рада України ухвалила звернення «До парламентів і народів світу», в якому задекларувала основні принципи своєї внутрішньої та зовнішньої політики. У ньому зазначено: Україна «спрямуватиме свою зовнішню політику на зміцнення миру і безпеки у світі, на активізацію міжнародного співробітництва у вирішенні екологічних, енергетичних, продовольчих та інших глобальних проблем. Зовнішня політика України буде базуватись на загально визнаних принципах міжнародного права» [7]. Прийнята 1996 р. Конституція України також визначила деякі з принципів зовнішньої політики України, а саме: «Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права» (Ст. 18.) [13, с. 141]. Отож, на той час офіційний Київ ще утримувався від застосування терміна «стратегічне партнерство».

Наступний етап становлення стратегічного партнерства як інструменту розвитку відносин із державами світу припадає на другу половину 90-х рр. XX ст. Варто зазначити загальну нечіткість і хаотичність практики проголошення стратегічних партнерів України в період 1994–2000 рр. Кожна держава могла стати номінальним стратегічним партнером України внаслідок закріплення положення про це в юридичному або політичному документі. Зазвичай стратегічним партнером України ставала ті чи ті країни після усних заяв українських вищих посадових осіб за підсумками відповідних двосторонніх візитів. Наскільки виправданою була практика виголошення подібних заяв, свідчить подальший розвиток ситуації, коли більшість проголошених у такий спосіб номінальних стратегічних партнерів України так і не стала ними насправді.

На третьому етапі верифікації відносин стратегічного партнерства (починаючи з 2000 р.) відбувається процес переоцінки ролі стратегічних партнерів у зовнішній політиці України та «відсіювання» непотрібних у реальній практиці.

У сучасних умовах значно збільшилася широта вибору зовнішньополітичних рішень, але суттєво зросла й відповідальність за правильність вибору, який би відповідав стратегічним національним інтересам і, водночас, не суперечив усталеній системі міжнародних відносин. Виробити правильний зовнішньополітичний курс неможливо без всебічного аналізу сучасної геополітичної ситуації й урахування особливостей геополітичного положення тієї чи тієї країни. Наявні геополітичні реалії формують загальні закони функціонування світового співтовариства та визначають особливості міжнародної системи, а звідси й вибір стратегічних партнерів.

Геополітичні аспекти зовнішньої політики України:

- Україна – європейська держава. Такий статус зумовлює потребу розширення та зміцнення всебічних зв'язків із європейськими країнами;
- Україна – колишня республіка СРСР, яка була тісно пов'язана з усіма його колишніми республіками, що потребує збереження та подальшого розвитку взаємовигідних відносин із ними;
- Україна – морська держава, що зумовлює потребу розвитку взаємовигідних відносин із країнами Чорноморського та Середземноморського басейнів;
- Україна не може забезпечити себе власними сировинними ресурсами, що примушує закупувати їх за кордоном, а, відповідно, знаходити партнерів, які бажали б співпрацювати з Україною на рівноправних і взаємовигідних засадах.

Наявність таких геополітичних чинників у новому для України статусі незалежної держави повинні зрозуміти політичні еліти при пошуку власного зовнішньополітичного вектора. Він, своєю чергою, має бути чітко закріплений у національному законодавстві як стратегічний напрям на тривалу перспективу. В іншому разі українське суспільство поступово втрачатиме довіру до свого політичного й державного керівництва, а міжнародна спільнота – до України як надійного та передбачуваного партнера. Власне цього ми не спостерігаємо в практиці реалізації внутрішньополітичних реформ та визначені реалістичного, вигідного для України та прийняттого для міжнародних партнерів зовнішньополітичного курсу офіційного Києва.

Певний відхід від стратегічного партнерства як основного засобу гарантування безпеки опосередковано був закріплений у прийнятому 19 червня 2003 р. Законі України «Про основи національної безпеки України» [6]. У ньому серед основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України названо, зокрема, «забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами Співдружності Незалежних Держав, а також з іншими державами світу». Бачимо, що відповідно до цього закону стратегічне партнерство ставало допоміжним інструментом гарантування національної безпеки України.

Під час президентства Віктора Ющенка ми спостерігали актуалізацію західного напрямку в зовнішній політиці України. Власне, 2005 р. на саміті «Україна – ЄС» було проголошено курс на євроінтеграцію та відмову від політики багатовекторності. На державному рівні розпочали здійснюватися практичні заходи з підготовки України до вступу в НАТО.

Але вже 2010 р., з приходом до влади Віктора Януковича, відбулася кардинальна корекція зовнішньополітичного курсу України. На законодавчому рівні було закріплено позаблоковий статус держави, знято перспективу вступу до Організації Північноатлантичного договору, у зовнішній політиці все більшу увагу надають російському вектору. У Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», що набув чинності 20 липня 2010 р., було зафіксовано положення про «дотримання Україною політики позаблоковості, що означає неучасть України у військово-політичних союзах...» (Ст. 11) і передбачено вилучення із Закону «Про основи національної безпеки України» (2003 р.) положення про перспективу членства в НАТО [20, с. 527].

Наслідки такої «нейтральності» стали одразу очевидними. Українсько-російські відносини набули явно асиметричного характеру: Україна пішла на стратегічні геополітичні поступки РФ, зокрема в продовженні терміну перебування Чорноморського Флоту Російської Федерації у Криму [10]. Крім того, є все більш очевидним, що проголошений позаблоковий статус не сприяє зміцненню національної безпеки без реальних зовнішніх гарантій Україні з боку зацікавлених суб'єктів – ЄС, США, РФ, НАТО. На нашу думку, надання таких гарантій (запровадження механізмів їх реалізації) у нинішній геополітичній ситуації «перезавантаження» відносин виглядає малоімовірним [22]. Усе це об'єктивно створювало загрозу поступового перетворення європейської інтеграції України на другорядний напрям зовнішньої політики. Прийнятий Закон, по суті, закріплює ситуацію невизначеності у сфері національної безпеки, залишаючи Україну в «сірій» зоні і без можливостей самостійного забезпечення захисту власної незалежності та територіальної цілісності, і без надійних зовнішніх гарантій безпеки. У цьому контексті частково заповнити вакуум, який виник у зовнішньополітичних прагненнях України, можуть саме стратегічні партнери. Завданням вітчизняної політичної еліти має стати:

- визначення пріоритетних країн, які як стратегічні партнери суттєво впливатимуть на зміцнення зовнішньополітичних позицій України й, головне, зацікавлені в цьому;
- розроблення цілеспрямованого, стосовно кожного стратегічного партнера, плану дій, який би дав можливість отримати надійного союзника під час реалізації своїх зовнішніх програм.

Але це стає можливим лише за певних умов, що їх очікує від України світова спільнота, до речі, і на Сході, і на Заході, а саме: прийняття врешті-решт, відповідних законів, спрямованих на ефективне й, головне, реальне реформування політико-юридичного та економічного поля країни. Можемо говорити про бажання потенційних стратегічних партнерів України співпрацювати із цивілізаційно оновленою країною, яка є поважним і передбачуваним партнером, бажає, щоб поважали її права, але водночас, дотримувалась взятих на себе зобов'язань.

Ми вже наголошували, що за період незалежності політичне керівництво нашої держави декларувало наявність стратегічного партнерства з багатьма країнами. Зокрема, за свідченнями Центру Разумкова, від 2000 р. офіційний Київ проголосив стратегічні відносини з 19 країнами: Азербайджаном, Аргентиною, Білоруссю, Болгарією, Угорщиною, Грузією, Німеччиною, Ізраїлем, Канадою, Китаєм, Молдовою, Польщею, Росією, Румунією, Словаччиною, США, Туреччиною, Узбекистаном, Фінляндією. На сьогодні експерти й політики називають число «понад двадцять». Хоча офіційного списку стратегічних партнерів України немає. Про це заявив заступник гендиректора Центру Разумкова Валерій Чалий [4].

Безумовно, особливої ваги у євразійському регіоні набуває стратегічне партнерство України з Російською Федерацією. *Дійсне, а не деклароване партнерство* між двома країнами може стати одним із вагомих чинників стабільності на континенті та важливим елементом архітектури загальноєвропейської безпеки.

Своєю чергою, розвиток відносин стратегічного партнерства України з Польщею принциповий для забезпечення стабільності в Центрально-Східній Європі – регіоні життєво важливих інтересів нашої держави. Цей вплив не варто применшувати, адже, як бачимо, сьогодні він переріс уже в більш масштабний процес – процес інтеграції, який в українському варіанті виокремлюється у два основні напрями: західний та східний.

У цьому контексті, підсумовуючи розгляд проблеми стратегічного партнерства, як важливого складника сучасних міжнародних відносин, та місця в цих процесах України, зупинимося на деяких аспектах стратегічного партнерства нашої країни з Російською Федерацією та Республікою Польща.

Російська Федерація і Україна, у зв'язку зі своїм географічним становищем, особливостями історичного розвитку, належать до країн, які є «природними» стратегічними партнерами. Першою для України державою, стосовно якої було використано термін «стратегічне партнерство», стала саме Російська Федерація. Він з'явився в українсько-російському Комюніке за результатами зустрічі Президента України Леоніда Кучми та Президента Російської Федерації Бориса Єльцина в Сочі 9 червня 1995 р. У згаданому документі зазначено: «Україна та Росія будуть прагнути до більш тісної та глибокої взаємодії на основі стратегічного партнерства, взаємної поваги та довіри» [25]. Юридично номінальне стратегічне партнерство України та Росії було закріплене в Договорі про дружбу, співробітництво й партнерство між Україною та Російською Федерацією, підписаному 31 травня 1997 р., де в статті 1 наголошено, що Україна й Росія «як дружні, рівноправні і суверенні держави засновують свої відносини на взаємній повазі та довірі, стратегічному партнерстві та співробітництві» [2].

12 липня 2012 р. було підписано Декларацію про зміст українсько-російського стратегічного партнерства. Цей важливий документ розкривалися основні цілі стратегічного партнерства між Україною і Росією: поглиблення двостороннього співробітництва; надання взаємної підтримки в проведенні соціально-економічних реформ, модернізації економіки, зміцненні правової демократичної держави та розвитку громадянського суспільства; зміцнення дружби й розвиток співробітництва між народами [19].

Аналізуючи розвиток українсько-російських відносин у контексті становлення стратегічного партнерства в період 90-х рр. ХХ ст. та початку 2000-х рр. маємо підстави виділити такі особливості цього процесу:

1. На початку 90-х рр. ХХ ст., у переломний для обох держав період, тиск на Україну з боку Росії то наростав, то послаблювався залежно від рівня внутрішньої стабільності російського суспільства.

2. Уже на початку нового століття відносини між обома державами змінювались за характером та визначались винятково рівнем лояльності України до Росії, а також тим, чи готова була наша держава здійснювати кроки в східному напрямі інтеграції, який контролювала Москва.

3. Динаміка євроінтеграційних і євроатлантичних (до 2010 р.) устремлень України все більше зростала після виникнення різного роду конфліктів з боку Росії, що призводили до охолодження відносин між країнами.

4. Посилення західного або східного напрямку інтеграції певною мірою залежало від приходу до влади в Україні нової політичної сили, яка висувала свою стратегію зовнішньополітичного руху країни.

5. 2012–2013 рр. засвідчили остаточний вибір Україною євроінтеграційного напрямку. Відбувається форсований процес прийняття Верховною Радою різнопланових законів, які повинні підтвердити налаштованість офіційного Києва на виконання вимог ЄС і, отже, дати можливість підписання на Вільнюському саміті держав-членів ЄС (листопад 2013 р.) Угоди про асоціацію Європейського Союзу з Україною. У такій ситуації РФ намагається застосовувати до України і методи тиску, особливо економічного, і поблажливості, наголошуючи на суверенному праві нашої країни приймати відповідні зовнішньополітичні рішення.

Об'єктивно стратегічний характер відносин між Україною та РФ має ґрунтуватися на наявності спільних інтересів у таких важливих сферах, як зміцнення міжнародної та регіональної безпеки,

здійснення внутрішньої модернізації на основі соціально-економічних реформ в обох країнах тощо. Про це, зокрема, свідчить те, що обидві держави наголошують на зацікавленості у створенні спільного для всіх країн континенту простору стабільності та безпеки. Важливим механізмом реалізації стратегічного партнерства є Українсько-російська міждержавна комісія, яку очолюють глави обох країн. На її засіданнях здебільшого розв'язують важливі питання безпосередньої співпраці між двома країнами. Цьому можуть слугувати й останні приклади, які стосуються результату візиту Прем'єр-міністра України Миколи Азарова до Росії (15–16 жовтня 2013 р.) для участі в 10-му засіданні міжурядового комітету з економічного співробітництва. Глави урядів двох країн досягли домовленості про відновлення серійного виробництва військово-транспортного літака Ан-124 «Руслан». Крім того, до 1 лютого 2014 р. повинні будуть завершитися спільні льотні випробування літака Ан-70. За результатами випробувань буде прийнято рішення про початок серійного виробництва цього літака. Також під час засідання міжурядового комітету з економічного співробітництва було підписано низку двосторонніх документів, а саме: «Дорожню карту щодо реалізації Програми українсько-російського співробітництва у сфері дослідження і використання космічного простору в мирних цілях на 2012–2016 рр.», «Дорожню карту щодо врегулювання питань у сферах інвестиційного, фінансового та галузевого співробітництва України і РФ» і, насамкінець, підсумковий «Протокол Десятого засідання Комітету з питань економічного співробітництва Українсько-російської міждержавної комісії» [24].

Координація зусиль України та РФ, які спрямовані на забезпечення економічних інтересів у європейському просторі, приєднання до міжнародних організацій та угод про вільну торгівлю, стратегічна орієнтація на досягнення економічних рівнів, адекватних стандартам нової Європи, потенційно могли б стати спільною сферою взаємодії двох держав на європейському напрямі. На жаль, під час досить систематичних зустрічей Президентів і глав урядів двох країн ми спостерігаємо дещо іншу картину. Зміст деяких заяв офіційних російських осіб свідчать про їх непослідовність під час реалізації партнерських зобов'язань. Ця непослідовність здебільшого має політичне забарвлення, а не викликана економічними потребами РФ. У цьому контексті досить «партнерська» заява Дмитра Медведєва на тому ж, 10-му засіданні міжурядового комітету з економічного співробітництва про те, що «...звичайно, після підписання відповідної угоди про асоційоване членство – це наша відкрита, гранично проста, наша щира позиція, – Україні буде дуже важко вступити у Митний союз, якщо вона цього захоче. Я думаю, що шанси, якщо говорити про повноцінне членство, – практично будуть нульовими» [15].

Що ж до відносин стратегічного партнерства України з Польщею, то вони є одними з найбільш розвинених, конкретизованих і визначених. Процес зближення національних інтересів обох країн, розпочатий із набуттям Україною незалежності, був підтриманий низкою двосторонніх зовнішньополітичних кроків, що започаткували шлях подолання історичних суперечностей, примирення та стратегічної співпраці заради спільного європейського майбутнього обох країн. Поняття «стратегічне партнерство» із цією країною було вперше закріплено в Комюніке за результатами засідання Консультаційного Комітету Президентів України та Республіки Польща, що відбулося 27–28 вересня 1995 р. Для підтвердження стратегічного характеру відносин у документі було зазначено: «Сторони висловили обопільне прагнення досягти реального прориву в українсько-польських стосунках, задіяти потенціал обох країн з метою виведення відносин між Україною і Республікою Польща на якісно новий рівень, який дійсно відповідатиме характеру стратегічного партнерства» [11].

У дусі стратегічного партнерства Польща як член ЄС добровільно взяла на себе низку моральних зобов'язань перед Україною щодо захисту її інтересів у межах союзу, підтримки суверенітету, територіальної цілісності та євроінтеграційних прагнень нашої держави. Польща не лише об'єктивно покликана стати нашим стратегічним партнером, а й може слугувати моделлю політичних і економічних посттоталітарних трансформацій. Із цього погляду, розвиток паритетних конструктивних стосунків може прискорити демократичні транзитивні процеси в Україні. До того ж, під час оцінювання та прогнозування перспективних напрямів розвитку України, використання польського досвіду набирає ще більшої ваги, оскільки за своїми параметрами наші держави є зіставленими, їх можна порівнювати, що, своєю чергою, диктує і полегшує налагодження партнерських відносин.

Потреба партнерських відносин між суверенними Україною та Польщею пояснюється сьогодні і власне прагматичними причинами. Передовсім їх безпосереднім сусідством, із чого випливає низка

таких проблем, як спільний кордон і прикордонні зв'язки, гарантії безпеки, торговельний обмін та економічне співробітництво, забезпечення прав національних меншин і низка інших питань.

Однак українсько-польське стратегічне партнерство виходить далеко за межі інтересів лише цих двох країн. Україна й Польща – це дві найбільші держави в Центрально-Східній Європі. Вони багато в чому визначають можливості геополітичних перетворень у регіоні Центрально-Східної Європи і його майбутню роль у системі континентальних відносин.

Стосунки між Україною і Польщею, після вступу останньої до ЄС, мають великий вплив не лише на економічну й політичну ситуацію в цих країнах. Шляхи розв'язання проблем, пов'язаних із розширенням ЄС, визначені Україною і Польщею, слугуватимуть мінімальним стандартом для розв'язання такого роду проблем меншими країнами. Від рівня інтенсивності й динаміки двосторонніх стосунків значною мірою залежить швидкість, з якою Україна зможе стати повноправним членом європейської спільноти, а, отже, і подолати економічні й політичні труднощі.

Висновки. Проведений аналіз головних напрямів співпраці України з її ключовими стратегічними партнерами Російською Федерацією та Республікою Польща дає підстави констатувати, що Україна є однозначно важливою для обох країн. Однак для кожної з них з різною метою.

Сьогодні Російська Федерація прагне реабілітуватися, зміцнити свій імідж на міжнародній арені. Але здійснити це їй самотужки навряд чи вдасться. Російська політична влада намагається впровадити нову зовнішньополітичну стратегію на теренах СНД, яка б дала змогу реставрувати з тими чи тими поправками старий імперський формат. РФ вирішила перегрупувати власні сили та зробити ставку на розширення реінтеграції. У новому інтеграційному вимірі присутність України видається ключовою. Тому не випадково, з огляду на геостратегічне положення України, Росія розглядає останню як своєрідну «критичну масу» для відродження свого статусу Великої держави, а тому намагається утримати її у сфері свого впливу. На цій підставі вона впродовж останнього часу акцентує увагу на виробленні нової політики стосовно України. Її суть полягає в тому, що на передній план виходять уже не територіальні претензії, погрози чи шельмування українського сьогодення, а більш «делікатні» методи. Скажімо, російська сторона постійно наголошує на безперспективності євроінтеграційних прагнень нашої держави, усіяко використовується становище російськомовного населення в Україні тощо.

Якщо узагальнювати українсько-польське стратегічне партнерство та його результати, то варто сказати, що, стартувавши на початку 1990-х приблизно в однакових з Україною умовах, за десять років Польща зуміла випередити Україну. Польща успішно пройшла підготовчі етапи інтеграції до Євросоюзу й на сьогодні активно намагається підтримати Україну в її євроінтеграційних прагненнях.

Майбутнє України об'єктивно буде пов'язане тісною і багатоаспектною співпрацею з Польщею, що часто не задовольняє інтереси Росії. Подобається це кому, чи ні, та, маючи не тільки спільний кордон понад Бугом, а й спільну історію, великою мірою зближені мовно, фактом свого розташування, утворюючи перешийок від Балтики до Чорномор'я в новій геополітичній ситуації, Польща з Україною просто приречені на міцні стратегічні відносини в багатоаспектному інтересі обох народів.

Російська Федерація в цьому трикутнику відносин зможе вважатись другом лише в тому разі, коли вона відкине свої імперські намагання та виробить нову політику співпраці, що ґрунтуватиметься на справжніх принципах рівності, демократії та свободи. У такому разі російська держава стане по-справжньому цінним партнером України, а їхнє стратегічне партнерство позбавиться відтінків асиметричності та нерівноправ'я.

Джерела та література

1. Виступ Голови Верховної Ради України Л. Кравчука на 46-й сесії Генеральної Асамблеї ООН // Голос України. – 1991. – 2 жовт.
2. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією // Голос України. – 1999. – 13 січ. – С. 4–5.
3. Дугин А. Евразийский проект и его украинская проблема [Електронний ресурс] / Александр Дугин // Однако. – Режим доступа : http://www.odnako.org/magazine/material/show_26178/
4. Експерт: В Україні немає справжніх стратегічних партнерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.u-e-p.eu/news/2013/august/ekspert-v-ukrani-nema-spravvnh.html>
5. Жовква І. І. Стратегічне партнерство України. Теорія і практика / І. І. Жовква ; за заг. ред. В. П. Горбуліна. – К. : [б. в.], 2006. – 154 с.

6. Закон України «Про основи національної безпеки України» // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2003. – № 39.
7. Звернення Верховної Ради України «До парламентів і народів світу» від 5 грудня 1991 року // Голос України. – 1991. – 7 груд.
8. Знахоренко О. М. Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах [Електронний ресурс] / О. М. Знахоренко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/lans/2008_2/2-12.pdf
9. Знахоренко О. Нова східна політика Польщі та українсько-польське стратегічне партнерство / О. М. Знахоренко // Вісн. Львів. ун-ту ім. І. Франка. – 2004. – С. 44–52.
10. Зовнішня політика. Перший рік діяльності нової влади: наміри, дії, результати [Електронний ресурс] // Центр Разумкова. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD121_ukr_3.pdf
11. Комюніке засідання Консультатійного Комітету Президентів України і Республіки Польща 27–28 вересня 1995 року // Україна на міжнародній арені. – С. 182–184.
12. Кондратюк Т. М. Українсько-польський діалог у світлі євроінтеграційної перспективи України [Електронний ресурс] / Т. М. Кондратюк, Л. Ф. Кондратюк. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prpu/2011_6/18.pdf
13. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30.
14. Лисицин Е. Стратегічне партнерство – поняття сучасне / Едуард Лисицин // Віче. – 1999. – № 2. – С. 32–43.
15. Медведев Д. Украина потеряет шансы на вступление в ТС [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.versii.com/news/289064/>
16. Моцок В. Польський вектор зовнішньої політики України (деякі аспекти стратегічного партнерства) / В. Моцок // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : зб. наук. пр. – Вип. 73–74. Історія. – Чернівці : Рута, 2000. – С. 218–227.
17. Перепелиця Г. Як жити, відрізняючись, але в гармонії. Теоретичні аспекти міждержавних відносин / Г. Перепелиця // Політика і час. – 2002. – № 4. – С. 50–64.
18. Пивоваров А. Відносини стратегічного партнерства між Україною та Російською Федерацією / А. Пивоваров // Історико-політичні проблеми сучасного світу : зб. наук. ст. – Чернівці : Рута, 2008. – Т. 17–18. – С. 238–243.
19. Президенти України та Росії підписали Декларацію про зміст українсько-російського стратегічного партнерства [Електронний ресурс] // Офіційне Інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/24811.html?PrintVersion>
20. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 1 липня 2010 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 40. – С. 527.
21. Тарасюк Б. Практика стратегічного партнерства випереджує теорію / Б. Тарасюк // Національна безпека і оборона. – 2000. – № 12. – С. 67–70.
22. Україна в координатах глобальної та європейської безпеки // Національна безпека і оборона. – 2010. – № 4. – С. 2–5.
23. Україна і Росія досягли домовленостей щодо літаків Ан-124 і Ан-70 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.for-ua.com/economics/2013/10/15/192330.html>
24. Україна і РФ узгодили Дорожні карти щодо співпраці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.for-ua.com/economics/2013/10/15/195911.html>
25. Українсько-російське комюніке 9 червня 1995 року // Україна на міжнародній арені : збірник документів і матеріалів (1991–1995 рр.). У 2-х кн. Кн. 1 / упор. В. В. Будяков та ін. ; редкол. Г. Й. Удовенко (відп. ред.) та ін. ; МЗС України. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – С. 172–173.
26. Чекаленко Л. Україна – Росія: проблемне питання «стратегічного партнерства» [Електронний ресурс] / Л. Чекаленко. – Режим доступу : http://elib.ukma.edu.ua/Mahisterium/MAG_ISSUE31_polityk/11_chekalenko_1.PDF
27. Murray W. Introduction on Strategy / W. Murray, M. Grimsley // The making of strategy. – New-York, 1994. – P. 1–16.
28. Priorytety Polskiej Polityki Zagranicznej 2012–2016 [Elektronowy zasób]. – Reżim dostępu : <http://www.ms.gov.pl/resource/aa1c4aec-a52f-45a7-96e5-06658e73bb4e:JCR>

Струтинский Владислав. Украинско-польское и украинско-росийское стратегическое партнерство в контексте европейских интеграционных процессов. В статье проанализированы процессы становления и развития украинско-польского и украинско-росийского стратегического партнерства в контексте его влияния на реализацию европейских интеграционных усилий Украины. Автор отмечает, что современным международным отношениям присущий стремительный динамизм и тенденция к дальнейшему осложнению системы международных связей, которые приобретают многомерный характер. В таких условиях на первый план выходит задание построения гибкой и дифференцированной системы отношений Украины с ключевыми международ-

ними актерами. В этом контексте особенного веса приобретают отношения стратегического партнерства. Включение Украины в систему стратегических отношений с ведущими державами мира будет способствовать росту значимости нашей страны как молодого, но активного международного актера.

Ключевые слова: партнерский регион, стратегическое партнерство, еврорегион, украинско-польские отношения, украинско-российские отношения, внешнеполитические приоритеты, национальный интерес, геополитический интерес.

Vladyslav Strutynski Ukrainian-Polish and Ukrainian-Russian Strategic Partnership within European Integration Processes. In the article the author researches the processes of establishing and development of Ukrainian-Polish and Ukrainian-Russian strategic partnership with regard to its impact on the realization of European integrational efforts of Ukraine. The author emphasizes that dynamism and tendency towards the further complication of the international relations system gaining the multi-dimensional character inherent to the contemporary international relations. This requires a search for new forms of coordinated and coherent interaction. In such circumstances the forefront task is to construct a flexible and differentiated system of relations between Ukraine and key international actors that will meet the challenges of the globalized world. In this regard the strategic partnership is gaining a particular significance and is quite widely used by the leading countries to raise their effectiveness at the international scene. The inclusion of Ukraine into the system of strategic relationships with the leading countries of the world will promote the significance increasing of our country as a young but active international actor.

Key words: partner region, strategic partnership, Euroregion, Ukrainian-Polish relations, Ukrainian-Russian relations.

Стаття надійшла до редколегії
30.09.2014 р.

УДК 81'272=162.2:316.775.2

Світлана Савойська

Об'єднавчий потенціал української мови в комунікативному контексті мовної політики

Ідеться про об'єднавчий потенціал української мови, який розглянуто в комунікативному контексті мовної політики, спираючись на історіологічний, триадний та інші методи, ключові в цьому дослідженні. Мовно-політичні комунікації сприяють розвитку мов національних меншин, а також мов тих полікультурних спільнот, які перебувають на межі зникнення. Розвинені й націоналізовані ЗМК поширюють функціонування української мови в усіх без винятку регіонах країни, об'єднують українське полікультурне суспільство навколо української мови як єдиної державної. Ураховуючи зазначене вище, мета проблеми полягає в тому, щоб виявити ті проблеми, які гальмують консолідаційні процеси навколо української мови як єдиної державної та показати той потенціал і ті комунікативні можливості, які цьому сприяють. Комунікативний та об'єднавчий процеси передбачають такі основні результати: а) знання і розуміння історії розвитку українського народу, його мови, культури, звичаїв і традицій; б) формування на цій основі національної свідомості, громадянського суспільства та політичної нації; в) ідентифікацію української полікультурної спільноти з україномовною освітою, духовністю та національними інтересами; г) консолідацію українського народу навколо Української православної церкви, яка захищає, поширює та зберігає національні цінності. Висновки можуть мати позитивні й негативні характеристики. Вони залежать від того, на якому етапі проводиться дослідження, які відносини між політичними комунікантами й комунікаторами, суб'єктами та об'єктами процесу, кому належать засоби масової інформації і комунікації (далі – ЗМІ, ЗМК), у якому стані перебувають галузі суспільно-політичного життя держави і яка мовна політика здійснюється на тому чи тому етапі державотворення.

Ключові слова: засоби масової інформації і комунікації, комунікативний контекст мовної політики, конструктивний, об'єднавчий потенціал української мови, деструктивний.

Постановка наукової проблеми та її значення. Щоб мовна політика в сучасній Україні була конструктивною, вона повинна ґрунтуватися на дискурсивній основі, яка складається з триади: дискурс–взаєморозуміння–консенсус. Комунікативний аспект мовної політики – різновид діалогу в міжвладних стосунках, влади з лідерами політичних партій, громадянським суспільством, яке фор-